

ارتباط بین اثربخشی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی

قدرت اله حیدری نژاد^۱

دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه

دکتر بابک جمشیدی نوید^۲ ©

استادیار، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه

دکتر مهرداد قنبری^۳

استادیار، گروه حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمانشاه

(تاریخ دریافت: ۲ دی ۱۳۹۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۰ خرداد ۱۳۹۹)

پژوهش های کیفی شاخص های متعددی از اثربخشی کمیته حسابرسی را شناسائی نموده است که در حال حاضر در مقررات و الزامات جاری مرتبط با کمیته حسابرسی وضع نشده اند. پژوهش حاضر در گام اول در راستای دستیابی به شاخص های کلیدی اثربخشی کمیته حسابرسی به بررسی دیدگاه حسابرسان مستقل پرداخته است. در گام دوم پژوهش به بررسی ارتباط بین اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست حسابرسان مستقل (منتج از گام اول پژوهش) و اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی با ریسک حسابرسی از دیدگاه شرکا و مدیران موسسات حسابرسی پرداخته شده است. روش انجام پژوهش همبستگی و با استفاده از رگرسیون لجستیک می باشد. براساس نتایج، بین ویژگی های کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی و ریسک حسابرسی رابطه منفی معنادار وجود دارد. همچنین بین ویژگی های کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان و ریسک حسابرسی رابطه منفی معناداری وجود دارد. بااین تفاوت که در شرکت های با ریسک پائین نسبت ویژگی های اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان تقریباً نزدیک به دو برابر این نسبت در شرکت های با ریسک بالا بود. براین اساس می توان اظهار نمود که حسابرسان مستقل در ارزیابی ریسک حسابرسی مشتریان اهمیت بیشتری به ویژگی های کمیته حسابرسی اثربخش مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان در مقایسه با لیست مبتنی بر الزامات قانونی می دهند.

واژه های کلیدی: حاکمیت شرکتی، کمیته حسابرسی، ریسک حسابرسی.

¹ haidarinejad@gmail.com

² jamshidinavid@iauksh.ac.ir

³ ghanbari@iauksh.ac.ir

مقدمه

حاکمیت شرکتی سیستمی است که موجب دستیابی به هدف های پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق دینفعان می شود [۱]. در این راستا کمیته حسابرسی به عنوان یکی از ارکان حاکمیت شرکتی مسئولیت نظارت بر فرآیند گزارشگری مالی و افشا را بر عهده دارد [۱۳]. شکست مالی شرکت انرون در سال ۲۰۰۱ سرآغاز وضع مقررات گسترده ای در ارتباط با کمیته حسابرسی در ایالات متحده و سایر نقاط بود. واضح ترین پاسخ توسط مجلس نمایندگان ایالات متحده در سال ۲۰۰۲ در قالب قانون ساربینز-اکسلی برای حمایت از سرمایه گذاران و متعاقبا ترمیم اعتماد به بازارهای مالی صورت گرفت [۲۰]. در ایران نیز اجرای ماده ۱۰ دستورالعمل کنترل های داخلی برای ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران و تصویب منشور کمیته حسابرسی در تاریخ ۱۳۹۱/۱۱/۲۳ در ۱۴ ماده و ۲ تبصره به تصویب هیئت مدیره سازمان بورس اوراق بهادار تهران و ماده ۱۵ دستورالعمل حاکمیت شرکتی مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۲۷ مبنی بر تشکیل و نظارت بر کمیته های حسابرسی مطابق ماده ۷ قانون بازار اوراق بهادار و اصلاح نهادی حاکمیت شرکتی تاکید مجددی بر نقش و جایگاه کمیته حسابرسی در ساختار حاکمیت شرکتی شرکت ها می باشد [۳].

پیرامون اثربخشی کمیته حسابرسی بعد از قانون ساربینز-اکسلی تحقیقات گسترده ای صورت گرفته است. براساس بررسی صورت گرفته از پژوهش های انجام شده توسط مهفوجا (۲۰۱۴) نکته حائز اهمیت، همسوئی این پژوهش ها با الزامات و مقررات وضع شده از جمله قانون SOX می باشد. به عبارت دیگر سمت و سوی پژوهش های صورت گرفته مستند سازی انتظارات از کمیته حسابرسی پس از وضع قوانین در اوایل قرن بیست و یکم می باشد [۲۹]. باین وجود، هرچند که الزامات قانونی وضع شده در این زمینه منطبق با اصول حاکمیت شرکتی مناسب می باشد ولی برای تضمین اثربخشی کمیته حسابرسی کفایت نمی کند به عنوان نمونه سقوط شرکت های بزرگ در ابتدای قرن بیست و یکم با وجود پیروی از کلیه الزامات کمیسیون بورس اوراق بهادار و بورس نیویورک نشان دهنده ان است که مطابقت با توصیه های نظارتی و قوانین وضع شده لزوما نشان دهنده اطمینان از اثربخشی کمیته حسابرسی نمی باشد [۱۷]. به عنوان نمونه دی زورت (۲۰۰۲) بیان نمود که سعی و تلاش کمیته حسابرسی در پژوهش های تجربی همسو با قوانین و مقررات وضع شده برای کمیته های حسابرسی براساس تعداد جلسات کمیته حسابرسی اندازه گیری می شود [۲۰]. جندرون و بدارد (۲۰۰۶) عقیده دارند که تحقیقات تجربی قادر به شناسایی فرآیندهای داخلی مؤثر بر کیفیت و اثربخشی کمیته حسابرسی از جمله مهارت های پرسش گری اعضا، اعتماد به نفس آنها و... نیستند و این بررسی ها بیشتر متکی به اطلاعات تدارک دیده شده براساس مشاهدات برون سازمانی از وضعیت کمیته حسابرسی می باشد [۲۲]. ولذا می توان بیان نمود که پژوهش های کیفی شاخص های متعددی از اثربخشی کمیته حسابرسی را شناسائی کرده است که در حال حاضر در مقررات و الزامات جاری مرتبط با کمیته حسابرسی وضع نشده است [۱۹].

از این رو در پژوهش حاضر و در گام اول در راستای دستیابی به شاخص های اثربخشی کمیته حسابرسی از دیدگاه حسابرسان مستقل هستیم. مجامع حرفه ای ملی و بین المللی (مانند PCAOB، ۲۰۱۲؛

۲۰۱۴، IAASB) تعداد فزاینده ای از موضوعات را که حسابرسان مستقل باید به کمیته حسابرسی گزارش کنند، مشخص نموده است [۳۸]. ولذا با توجه به ارتباطات و جلسات متعدد بین حسابرسان مستقل و کمیته حسابرسی، حسابرسان در موقعیتی قرار دارند که قادرند نسبت به ارزیابی اثربخشی واقعی کمیته حسابرسی اظهار نظر نمایند. به طور خلاصه سؤالی که در گام اول پژوهش به دنبال آن هستیم این است که شاخص های واقعی اثربخشی کمیته حسابرسی از دیدگاه حسابرسان مستقل کدامند؟ در گام دوم پژوهش به بررسی ارتباط بین اثربخشی کمیته حسابرسی از دیدگاه حسابرسان مستقل و ریسک حسابرسی پرداخته می شود. براساس بررسی نظرات و تجربیات حسابرسان مستقل توسط کوهن وهمکاران (۲۰۰۲) در سال های ۲۰۰۰-۱۹۹۹ قبل از SOX، حسابرسان اظهار داشتند که کیفیت و تلاش ارکان حاکمیت شرکتی از قبیل هیئت مدیره، مدیریت و کمیته حسابرسی را در ارزیابی ریسک حسابرسی و برنامه ریزی طرح حسابرسی لحاظ می کنند، هرچند که به عقیده آنها کمیته های حسابرسی به اندازه کافی کارآمد نبودند [۱۷]. بررسی های صورت گرفته توسط استوارت و مونرو (۲۰۰۷) نشان داد که وجود کمیته حسابرسی، تعداد دفعات برگزاری جلسات کمیته و حضور حسابرسان در این جلسات به طور قابل توجهی با کاهش سطح ریسک حسابرسی درک شده توسط حسابرسان همراه است [۳۸]. با توجه به اصلاحات صورت گرفته در ساختار حاکمیت شرکتی بعد از SOX، حاکمیت شرکتی با وجود کمیته های حسابرسی فعال و کوشاتر نقش مهمی را در تاثیر گذاری بر فرآیند حسابرسی ایفا می کند؛ چرا که کمیته حسابرسی ضمن داشتن تخصص و قدرت کافی در انجام وظایف محوله، نقش مهمی را در نظارت بر کنترل های داخلی، تمرکز بر کیفیت گزارشگری، شناسایی ریسک، پرسیدن سؤالات چالش برانگیز و نظارت بر فرآیند افشا بر عهده دارد و لذا بر این اساس حسابرسان هنگام ارزیابی ریسک حسابرسی تحت تاثیر مباحث و جلسات برگزار شده با کمیته حسابرسی قرار می گیرند. بررسی صورت گرفته توسط کونته سوتو و مورونی (۲۰۱۴) نشان دهنده این بود که اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر شاخص های مدنظر حسابرسان باعث کاهش ریسک حسابرسی می شود [۱۹].

با توجه به مطالب ذکر شده، محدودیت پژوهش های انجام شده پس از SOX در باره رابطه کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی، و اینکه تاکنون چنین پژوهشی در ایران انجام نشده است لذا بخش دوم پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سؤال است که در ایران معیار ارزیابی حسابرسان برای ارزیابی کیفیت کمیته حسابرسی (و به دنبال آن ارزیابی ریسک حسابرسی) در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران چیست؟ آیا حسابرسان به شاخصه های کمیته حسابرسی که شرکت ها بر اساس الزامات قانونی (دستورالعمل کنترل های داخلی، منشور کمیته حسابرسی و...) ملزم به داشتن آنها شده اند، توجه نمایند؟ یا اینکه برای ارزیابی اثربخشی کمیته حسابرسی از شاخصه های واقعی اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر مشاهدات خود (خروجی نتایج حاصل از گام اول پژوهش) استفاده می کنند؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

تعریف کمیته حسابرسی

کمیته حسابرسی به طور معمول شامل سه تا پنج نفر از اعضای هیئت مدیره شرکت، بدون هیچ گونه مسئولیت عملیاتی در مدیریت مالی شرکت می باشد. وظایف اصلی آن بررسی صورت های مالی، اثربخشی سیستم کنترل داخلی و حسابداری شرکت و یافته های حسابرسان و توصیه های در ارتباط با تعیین و دستمزد حسابرسان مستقل می باشد [۲۹]. براساس بخش ۴۰۴ قانون ساربینز-آکسلی اصطلاح کمیته حسابرسی به معنای کمیته (یا معادل آن) است که توسط واز میان تعدادی از اعضای هیئت مدیره به منظور نظارت بر فرآیندهای گزارشگری مالی و حسابداری و همچنین حسابرسی صورت های مالی می باشد [۳۵].

کیفیت و اثربخشی کمیته حسابرسی

براساس نظر دی زورت و همکاران (۲۰۰۲) یک کمیته حسابرسی اثربخش اعضای واجد شرایطی دارد که اختیار و منابع برای حفاظت از منافع سهامداران با اطمینان از گزارشگری مالی قابل اتکاء، کنترل های داخلی و مدیریت ریسک از طریق تلاش های نظارتی، را فراهم می سازد. براین اساس از دیدگاه دی زورت و همکاران (۲۰۰۲) چارچوب کیفیت و اثربخشی کمیته حسابرسی شامل ترکیب (استقلال، تخصص)، اختیار کمیته حسابرسی (مسئولیت ها و نفوذ)، منابع و تلاش و استمرار کمیته حسابرسی می باشد [۲۰]. ترکیب کمیته حسابرسی، اختیار و منابع به عنوان ورودی های اصلی مورد نیاز برای دستیابی به کارایی و اثربخشی هستند. که این ورودی ها از طریق فرآیند اولیه مورد نیاز برای دستیابی به اثربخشی و کیفیت مدنظر یعنی تلاش و کوشش منجر به اثربخشی کمیته حسابرسی می شود. براساس دیدگاه بدارد و جندرون (۲۰۱۰) کمیته حسابرسی با نظارت مستقیم بر فرآیند گزارشگری مالی و نظارت غیرمستقیم بر کنترل های داخلی و حسابرسی مستقل، باعث بهبود کیفیت اطلاعات شود. که این امر منجر به بالا رفتن کیفیت اطلاعات و همچنین تقویت کنترل ها می شود. که به نوبه خود منجر به اعتماد بیشتر سرمایه گذاران نسبت به کیفیت گزارشگری مالی و عملکرد بازارهای مالی می شود. که اثربخشی و کارایی کمیته حسابرسی به عنوان تابعی از ترکیب، مسئولیت ها و منابع کمیته حسابرسی در نظر گرفته می شود [۱۴].

ترکیب کمیته حسابرسی

مطالعه در خصوص ترکیب کمیته حسابرسی عموماً روی دو موضوع استقلال و تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی متمرکز است. ویژگی های شخصی اعضاء برای کارایی و اثربخشی کمیته حسابرسی با اهمیت می باشد.

استقلال کمیته حسابرسی

به دلیل نقش نظارتی کمیته حسابرسی، استقلال اعضا اغلب به عنوان یک کیفیت اساسی در نظر گرفته می شود. بخش ۳۰۱ قانون ساربینز-آکسلی و الزامات نزدیک در ارتباط با ترکیب کمیته های حسابرسی ذکر شده در کتاب راهنما ماده (۲) (d) ۴۳۵۰ بر استقلال اعضای کمیته تاکید و معیارهای حفظ استقلال را

بیان نموده اند [۳۴،۳۷]. بر اساس بررسی صورت گرفته توسط بدارد و جندرون (۲۰۱۰) به سه موضوع عدم داشتن روابط استخدامی، شخصی و تجاری برای حفظ استقلال اعضای کمیته تاکید شده است [۱۴].

تخصص کمیته حسابرسی

تخصص مالی به عنوان یکی از برجسته ترین ویژگی های اثربخشی کمیته حسابرسی در سالهای اخیر مورد توجه قانون گذاران قرار گرفته است. الزامات بورس نیویورک بخش ۳۰۳A۰۰۷ بر داشتن سواد مالی کلیه اعضا و وجود حداقل یک نفر متخصص مالی در ترکیب کمیته تاکید نموده است [۳۵]. تعریف تخصص مالی در بخش ۴۰۷ قانون ساربینز-آکسلی شامل درک و بکارگیری اصول پذیرفته شده حسابداری، تجزیه و تحلیل صورت های مالی، حسابرسی، فهم و درک کنترل های داخلی و فرآیند گزارشگری مالی و درک وظایف کمیته حسابرسی می باشد [۳۷]. براساس بررسی سینگ وی و همکاران (۲۰۱۳) بازار نسبت به خروج مدیران متخصص حسابداری واکنش منفی قابل توجهی داشت اما برای سایر تخصص ها چنین وضعیتی وجود نداشت [۳۶]. بادولاتو (۲۰۱۴) عنوان نمود که تخصص مالی کمیته حسابرسی با سطوح پائین تر مدیریت سود همراه است [۱۳]. لینگ لی و همکاران (۲۰۱۶) دریافتند در صورت کم بودن قدرت مدیرعامل رابطه بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و میزان وقوع نقاط ضعف کنترل های داخلی منفی است و هنگام افزایش قدرت مدیریت این ارتباط دیگر منفی نیست [۲۹]. در پژوهش های داخلی صورت گرفته، یافته ها نشان دهنده تاثیر استقلال و تخصص کمیته حسابرسی بر کاهش تجدید ارائه صورت های مالی [۵]، ارتقای کیفیت گزارشگری مالی [۱۱]، کاهش آنتروپی صورت های مالی [۲]، تاثیر مثبت بر نوسان پذیری سهام به عنوان معیار ریسک حسابرسی [۷] و تاثیر مثبت بر افشای داوطلبانه اطلاعات [۶] می باشد.

قدرت و اختیار کمیته حسابرسی (اقتدار)

اختیار به عنوان تابعی از مسئولیت ها و نفوذ کمیته حسابرسی تعریف می شود. کالبرز و فوگارتی (۱۹۹۳) دریافتند که نظارت بر گزارشگری مالی، حسابرسان مستقل و کنترل های داخلی در اثربخشی کمیته حسابرسی مؤثر است و کمیته این قدرت را به صورت ترکیبی از اقتدار کتبی (منشور کمیته) و حمایت آشکار مدیران به دست می آورد [۲۷]. نتایج پژوهش مودساد و همکاران (۲۰۰۶) در کشور مالزی نشان داد که انتخاب حسابرسان مستقل، تعیین حق الزحمه و تعیین و بررسی حوزه وظایف آنها از مهم ترین منابع قدرت و اختیار کمیته حسابرسی می باشد [۳۳]. براساس دیدگاه بدارد و جندرون (۲۰۱۰) اختیار کمیته حسابرسی بستگی به روابط کمیته با مدیریت، حسابرسان داخلی و مستقل و هیئت مدیره به عنوان یک مجموعه از حاکمیت شرکتی دارد. کمیته حسابرسی اختیارات خود را از هیئت مدیره، قوانین دولت مرکزی، مقررات و الزامات شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار می گیرد [۱۵]. به عنوان نمونه ساربینز آکسلی (۲۰۰۲) از کمیته حسابرسی شرکت ها می خواهد که مستقیماً مسئول انتصاب، تعیین حق الزحمه و نظارت بر کار حسابرس مستقل باشند. این قانون همچنین بیان می دارد که کمیته های حسابرسی این اختیار را دارند که در صورت نیاز نسبت به استخدام و به کارگیری مشاوران خارج از شرکت اقدام نمایند [۳۷].

منابع کمیته حسابرسی

مؤلفه منابع کمیته حسابرسی مشخص‌کننده این است که نظارت مؤثر، مشروط به این است که کمیته حسابرسی برای انجام فعالیت‌هایش منافع کافی در اختیار داشته باشد. براساس مصاحبه‌های صورت گرفته با اعضای کمیته حسابرسی شرکت‌ها در ایالات متحده توسط بیزلی و همکاران (۲۰۰۹) دسترسی به بخش‌های کلیدی حسابرسی داخلی و حسابرسان مستقل به عنوان منابعی که باعث اثربخشی کمیته حسابرسی می‌شوند، اهمیت دارد [۱۶]. به عقیده بدارد و جندرون (۲۰۱۰) منابع شامل تعداد اعضا موجود در کمیته حسابرسی، منابع مالی برای استخدام مشاوران و منابع اطلاعاتی می‌باشد [۱۵]. براساس الزامات قانون سربینز آکسلی (۲۰۰۲) کمیته‌های حسابرسی می‌توانند نسبت به بکارگیری مشاوران مستقل و یا سایر مشاوران اقدام نمایند و شرکت ملزم است که منابع مالی لازم را برای چنین مشاورانی تأمین نماید [۳۷].

فرآیند فعالیت کمیته حسابرسی

فرآیندهای فعالیت کمیته حسابرسی مکانیزم‌هایی هستند که بوسیله آنها ابعاد ورودی کیفیت کمیته حسابرسی به صورت ابعاد اثربخشی (نتایج) نمایان شوند. بدارد و جندرون (۲۰۱۰) شش بعد دستور کار، برگزاری جلسات، پرسیدن سؤالات چالشی، ارتباطات، قدرت و رهبری را در ارتباط با نقش فرآیندی کمیته حسابرسی مؤثر بر کیفیت و اثربخشی کمیته در نظر گرفته‌اند. باین وجود تعداد جلسات کمیته حسابرسی تنها نشانه کمی در دسترس درباره سعی و تلاش کمیته می‌باشد، زیرا سایر معیارهای کمی از سعی و تلاش کمیته قابل مشاهده نیستند و مقامات بخش خصوصی و کمیسیون بورس اوراق بهادار بر نیاز به کثرت جلسات کمیته تأکید نموده‌اند [۲۶]. باین حال تعداد جلسات کمیته حسابرسی معیار نسنجیده‌ای از فعالیت و کوشش کمیته حسابرسی می‌باشد (منون و ویلیامز، ۱۹۹۴)؛ چرا که براساس بسیاری از تحقیقات کیفی صورت گرفته (بدارد و جندرون، ۲۰۰۶؛ ترلی و زمان، ۲۰۰۷؛ بیزلی و همکاران، ۲۰۰۹) حجم زیادی از فعالیت‌های کمیته حسابرسی خارج از جلسات رسمی با مدیریت، حسابرسان داخلی و حسابرسان مستقل صورت می‌گیرد [۱۵]. نزادی (۱۳۹۵) نشان داد که بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و برگزاری جلسات مکرر با مدیر حسابرسی داخلی و اجرای توصیه‌های حسابرسی داخلی رابطه وجود دارد [۹].

کمیته حسابرسی و حسابرسی مستقل

در دوران پس از SOX پژوهش‌های معدودی در مورد اینکه آیا حسابرسان هنگام ارزیابی ریسک حسابرسی و تصمیم‌گیری در مورد برنامه حسابرسی تحت تاثیر تعاملات با کمیته حسابرسی قرار گرفته‌اند یا نه وجود دارد استوارت و مونرو (۲۰۰۷) نشان دادند که وجود کمیته حسابرسی، کثرت جلسات کمیته حسابرسی و حضور حسابرس در جلسات آن به طور قابل توجهی ریسک حسابرسی درک شده را کاهش می‌دهد [۳۸]. نتایج بررسی دی زورت و همکاران (۲۰۰۸) نشان داد که پشتیبانی اعضای کمیته حسابرسی برای تعدیلات پیشنهاد شده توسط حسابرس در دوره پس از قانون سربینز آکسلی به طور قابل توجهی

بالتر است [۲۱]. نتایج پژوهش هویتاش و هویتاش (۲۰۰۹) نشان داد که افزایش نقش‌ها و استقلال کمیته حسابرسی پس از قانون سربینز آکسلی به کیفیت حسابرسی و استقلال حسابرس کمک می‌کند. ضمن اینکه قدرت کمیته حسابرسی (اندازه و جلسات) با افزایش احتمال حسابرسی با کیفیت‌تر همراه است و اندازه، تخصص و سعی و تلاش کمیته با هزینه‌های حسابرسی بالاتر همراه است [۲۵]. کونته سوتو و مورونی (۲۰۱۴) به این نتیجه رسیدند بین اثربخشی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی، رابطه منفی وجود دارد [۱۹]. سلطانا و سینگ (۲۰۱۵) نشان دادند که اعضای کمیته حسابرسی با تخصص مالی، تجربه قبلی کار در کمیته حسابرسی و استقلال با کمترین زمان تحویل گزارش حسابرسی مرتبط می‌باشد [۳۶]. هیونگ تای و همکاران (۲۰۱۷) نشان دادند که وجود متخصص مالی در کمیته حسابرسی به احتمال زیاد با حق الزحمه حسابرسی بالاتر (به عنوان نماینده کیفیت حسابرسی) همراه است و در صورتی که مدیرعامل قدرتمندی شرکت را مدیریت کند، تاثیر آن کمتر می‌شود [۲۶]. نتایج پژوهش دشت بیاض و اورادی (۱۳۹۵) نشان داد که تخصص مالی و استقلال کمیته حسابرسی ارتباط مثبت با حق الزحمه حسابرسی دارند [۸]. ولی ارتباطی بین اندازه کمیته حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی مشاهده نشد. پژوهش داداشی و نوروزی (۱۳۹۷) نشان دهنده آن بود که تخصص مالی، استقلال، جنسیت، اندازه کمیته حسابرسی باعث افزایش کیفیت حسابرسی می‌شود [۳].

فرضیه های پژوهش

با توجه به مبانی نظری، بررسی پیشینه پژوهش و در راستای دستیابی به اهداف پژوهش، فرضیه‌ها به صورت زیر تدوین می‌گردد:

فرضیه اول: بین اثربخشی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی ارزیابی شده توسط حسابرسان رابطه ای وجود ندارد، زمانی که آنها برای ارزیابی اثربخشی کمیته حسابرسی از ویژگی‌هایی که شرکت‌ها براساس الزامات قانونی ملزم به داشتن آنها شده اند، استفاده می‌کنند.

فرضیه دوم: بین اثربخشی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی ارزیابی شده توسط حسابرسان رابطه منفی وجود دارد، زمانی که حسابرسان برای ارزیابی اثربخشی کمیته حسابرسی از شاخص‌های اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر مشاهدات خود استفاده می‌کنند.

روش شناسی پژوهش

این پژوهش از منظر فرآیند اجرا (نوع داده‌ها) یک پژوهش کمی، از منظر نتیجه اجرای آن یک پژوهش کاربردی، از منظر هدف اجرا در گام اول توصیفی-پیمایشی و در گام دوم تحلیلی (به روش همبستگی)، از منظر منطق اجرا یک پژوهش قیاسی-استقرائی و نهایتاً از منظر بعد زمانی یک پژوهش مقطعی می‌باشد. در پژوهش حاضر ابتدا برای شناسایی عوامل مؤثر بر کیفیت و اثربخشی کمیته حسابرسی با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای، مبانی نظری، پژوهش‌های صورت گرفته در سطح بین‌المللی و پژوهش‌های مرتبط انجام شده در ایران مورد بررسی قرار گرفتند. ضمن اینکه از پرسشنامه کونته سوتو و مورونی (۲۰۱۴) به عنوان شاخص‌های پایه در تهیه پرسشنامه شماره (۱) استفاده گردید. که نهایتاً بعد از تأیید خبرگان و صاحب‌نظران حوزه حاکمیت شرکتی شامل اعضای کمیته حسابرسی، حسابرسان مستقل، مدیران

حسابرسی داخلی و اعضای هیات علمی دانشگاه با سابقه فعالیت در حوزه کمیته حسابرسی در قالب سی سؤال در اختیار پاسخ دهندگان قرار گرفت.

جامعه آماری بخش اول پژوهش شامل کلیه مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران در سال ۱۳۹۸ می باشند که براساس اطلاعات منتشره در سایت جامعه حسابداران رسمی ۲۵۱ مؤسسه بودند. که بعد از ارسال پرسشنامه ها و پی گیری های صورت گرفته نهایتاً ۱۱۲ نفر (۶۶ شریک و ۴۶ نفر مدیر مؤسسه حسابرسی) نسبت به تکمیل پرسشنامه اقدام نمودند. در گام دوم پژوهش نیز در راستای بررسی تاثیر اثربخشی کمیته حسابرسی بر ریسک حسابرسی به بررسی دیدگاه حسابرسان مستقل پرداخته شد. جامعه آماری پژوهش در گام دوم شامل کلیه مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران و معتمد سازمان بورس و اوراق بهادار در سال ۱۳۹۸ می باشند که تعداد آنها براساس اعلام سازمان بورس و اوراق بهادار ۶۸ مؤسسه بود. (منبع: www.seo.ir) که پرسشنامه شماره (۲) مبتنی بر نتایج حاصله از پرسشنامه شماره (۱) در اختیار آنها قرار گرفت که بعد از توزیع پرسشنامه ها و پی گیری های صورت گرفته در چند نوبت تعداد ۱۲۰ نفر (مشمول بر ۵۴ شریک و ۶۶ مدیر مؤسسه حسابرسی) در تکمیل پرسشنامه شماره (۲) مشارکت داشتند.

متغیرهای پژوهش، نحوه اندازه گیری آنها و مدل پژوهش

برای آزمون رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی از مدل لوجستیک به کار رفته در پژوهش کونته سوتو و مورونی (۲۰۱۴) استفاده می شود که به قرار زیر می باشد:

$$AUDRISK = \alpha_0 + \beta_1 ACE + \beta_2 SIZE + \beta_3 DIRSH + \beta_4 LEV + \beta_5 BLOCKSH + \beta_6 DUAL + \varepsilon \quad (1)$$

باتوجه به تعاریف ارائه شده از اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی (ACEREG) و همچنین اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر ویژگی های مدنظر حسابرسان مستقل برای آزمون فرضیه های شماره (۱) و (۲) به ترتیب از روابط (۲) و (۳) به صورت زیر استفاده می شود:

$$AUDRISK = \alpha_0 + \beta_1 ACEREG + \beta_2 SIZE + \beta_3 DIRSH + \beta_4 LEV + \beta_5 BLOCKSH + \varepsilon \quad (2)$$

برای آزمون فرضیه شماره (۲) از رابطه (۳) به صورت زیر استفاده می شود:

$$AUDRISK = \alpha_0 + \beta_1 ACEAUD + \beta_2 SIZE + \beta_3 DIRSH + \beta_4 LEV + \beta_5 BLOCKSH + \varepsilon \quad (3)$$

با این تفاوت که از متغیر DUAL (دوگانگی نقش مدیرعامل) که نشان دهنده آن است که مدیرعامل شرکت همزمان وظیفه ریاست هیات مدیره را بر عهده دارد در پژوهش حاضر استفاده نشده است؛ چرا که براساس ماده ۴۲ اساسنامه نمونه شرکت های سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار "منتشر شده توسط سازمان بورس و اوراق بهادار، تصدی همزمان مدیرعاملی و ریاست هیئت مدیره ممنوع می باشد [۱۰]."

تعریف متغیرهای مدل

متغیر وابسته

ریسک حسابرسی (AUDRISK): در ارزیابی ریسک حسابرسی مشتری توسط حسابرسان اگر مشتری با ریسک بالا باشد کد ۱ و در غیر این صورت کد صفر در نظر گرفته می شود.

متغیرهای مستقل

اثربخشی کمیته حسابرسی (ACE): با استفاده از نسبت (از صفر تا یک) ویژگی های کمیته حسابرسی مشتری مشترک با الزامات قانونی (ACEREG) برای آزمون فرضیه شماره (۱) و نسبت ویژگی های کمیته حسابرسی مشتری مشترک با لیست منتخب حسابرسان (ACEAUD) برای آزمون فرضیه شماره (۲) اندازه گیری می شود.

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت (SIZE): اندازه شرکت با استفاده از لگاریتم طبیعی فروش شرکت محاسبه می شود. که می تواند تاثیر متضادی در ارزیابی ریسک شرکت به همراه داشته باشد؛ از یک طرف فرایند فعالیت شرکت های بزرگ اغلب پیچیده تر و به دنبال آن ریسک ذاتی افزایش می یابد، در مقابل شرکت های بزرگ احتمالاً مکانیزم هایی را در راستای تقویت کمیته های حسابرسی فعال و آگاه ایجاد می کنند.

مالکیت سهام مدیریت (DIRSH): اگر مدیران مالکیت ۵ درصد یا بیشتر از سهام ممتاز شرکت را در اختیار داشته باشند، کد ۱ و در غیر کد صفر اختصاص داده می شود. مالکیت سهام مدیران شرکت می تواند سبب هم راستا شده منافع آنها با سهامداران شود و در نقطه مقابل، می تواند مدیران را ترغیب به مدیریت درآمد نماید.

نسبت بدهی به سرمایه (LEV): اعتبار دهندگان شرکت می توانند به عنوان مکانیسم نظارتی در راستای تقویت نظارت بر اقدامات مدیریت عمل کنند، از طرفی دیگر نسبت بدهی بالاتر می تواند باعث شود شرکت به دلیل مشکلات نقدینگی ریسک بیشتری پیدا کند، یا احتمال مدیریت سود را در راستای تطابق با توافقات صورت گرفته با اعتبار دهندگان افزایش دهد.

مالکیت سهامداران نهادی (BLOCKSH): اگر شرکت دارای سهامداران عمده ای باشد که مالکیت پنج درصد یا بیشتر از سهام شرکت را در اختیار داشته باشند کد یک و در غیر این صورت کد صفر اختصاص داده می شود. این سهامداران می توانند به عنوان مکانیسم کنترلی اضافی عمل کنند.

یافته های پژوهش

نتایج تحلیل پرسشنامه شماره (۱)

در پرسشنامه شماره (۱) شاخص های اثربخشی کمیته حسابرسی که براساس پیشینه پژوهش گردآوری شده بود، در اختیار حسابرسان مستقل قرار گرفت و از آنها در خواست شد شش شاخص که به بهترین شکل ممکن اثربخشی کمیته حسابرسی را نشان می دهد انتخاب نمایند. در جدول شماره (۱) تعداد و درصد فراوانی مشاهده شده شاخص هاس کیفیت و اثربخشی کمیته حسابرسی براساس شش انتخاب هر

یک از حسابرسان ارائه شده است. با توجه به نتایج حاصل از پرسشنامه شماره (۱) که در جدول شماره (۱) ارائه شده است از بین شش ویژگی که بیشترین میزان اهمیت را از سوی حسابرسان به خود اختصاص داده اند ویژگی های وجود متخصص حسابداری در کمیته حسابرسی (۴۶درصد) به روز بودن کمیته حسابرسی در مورد قوانین مرتبط با اصول حسابداری و حاکمیت شرکتی (۳۷درصد)، سواد مالی رئیس کمیته حسابرسی (۳۰درصد) و مشارکت اعضای کمیته حسابرسی در مذاکرات پیرامون موضوعات حسابداری مورد اختلاف بین مدیریت و حسابرسان مستقل (۳۰ درصد) در زیر مجموعه بعد تخصص اعضای کمیته براساس چارچوب اثربخشی ارائه شده توسط دی زورت و همکاران (۲۰۰۲) و بدارد و جندرون (۲۰۱۰) قرار می گیرند. آموزش و بهبود مستمر و به موقع اعضای کمیته حسابرسی در ارتباط با درک اصول و تغییرات در زمینه گزارشگری مالی (۳۳درصد) نیز از سوی حسابرسان مستقل به عنوان یکی از معیارهای اثربخشی کمیته حسابرسی انتخاب شد. کثرت جلسات کمیته حسابرسی در راستای انجام وظایف محوله (۲۸درصد) نیز به عنوان ششمین شاخص مؤثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی از سوی حسابرسان مدنظر قرار گرفت که بر اساس چارچوب اثربخشی دی زورت و همکاران (۲۰۰۲) در زیر مجموعه بعد سعی و تلاش کمیته حسابرسی قرار می گیرد. ویژگی های تشکیل جلسات کمیته حسابرسی با مدیریت بدون حضور حسابرس مستقل و رئیس حسابرسی داخلی و بررسی محدوده خدمات غیر حسابرسی ارائه شده از سوی حسابرسان توسط کمیته حسابرسی، نیز کمترین میزان اهمیت را از نظر حسابرسان در اثربخشی کمیته حسابرسی داشته است.

جدول شماره (۱) شاخص های اثربخشی کمیته حسابرسی از دیدگاه حسابرسان مستقل

فراوانی		شاخص
تعداد	درصد	
۵۲	۴۶٪	وجود متخصص حسابداری در کمیته حسابرسی
۴۲	۳۷٪	به روز بودن اعضای کمیته حسابرسی در مورد اصول حسابداری و حاکمیت شرکتی
۳۶	۳۲٪	آموزش مستمر و به موقع اعضای کمیته حسابرسی
۳۴	۳۰٪	سواد مالی رئیس کمیته حسابرسی
۳۴	۳۰٪	مشارکت کمیته حسابرسی در مذاکرات بین مدیریت و حسابرس مستقل
۳۲	۲۸٪	کثرت جلسات کمیته حسابرسی به اندازه کافی به منظور انجام وظایف محوله
۳۰	۲۶٪	ارزیابی اثربخشی و عملکرد کمیته حسابرسی توسط رئیس کمیته و هیئت مدیره
۲۸	۲۵٪	تعهد اعضای کمیته حسابرسی به اختصاص یک بازه زمانی مناسب برای انجام وظایف
۲۸	۲۵٪	در اختیار داشتن دریافت یک نسخه از گزارشات حسابرسی داخلی و پاسخ های مدیریت
۲۸	۲۵٪	آگاهی کمیته حسابرسی از تاثیر اصول حسابداری کلیدی در گزارشگری مالی

فراوانی		شاخص
درصد	تعداد	
۲۳٪	۲۶	وجود متخصص مالی در کمیته حسابرسی
۲۳٪	۲۶	مسئولیت واقعی انتخاب و برکناری حسابرس مستقل
۲۳٪	۲۶	مشارکت فعالانه کمیته حسابرسی در تنظیم دستورالعمل های کاری کمیته حسابرسی
۲۱٪	۲۴	پرسیدن سؤالات چالش برانگیز از مدیریت
۲۱٪	۲۴	وجود زمان کافی در جلسات کمیته برای بحث پیرامون موضوعات مطرح شده
۲۱٪	۲۴	دریافت فهرستی از موضوعات مورد بحث با کیفیت بالا قبل از هر جلسه
۲۱٪	۲۴	بررسی موارد اختلاف ثبت نشده و شناسایی شده توسط حسابرس مستقل
۱۹٪	۲۲	انتصاب، برکناری حسابرس داخلی، ارزیابی عملکرد و تصویب برنامه ها و بودجه آن
۱۷٪	۲۰	برگزاری جلسات کمیته حسابرسی با حضور رئیس حسابرسی داخلی
۱۶٪	۱۸	داشتن مجوز دعوت از هر فرد یا گروهی به کمیته حسابرسی
۱۴٪	۱۶	در دستور کار داشتن فرایند افشاشگری تقلب
۱۴٪	۱۶	برگزاری جلسات منظم کمیته حسابرسی با مدیریت
۱۰٪	۱۲	برگزاری جلسات مستقل کمیته حسابرسی با حسابرس مستقل
۸٪	۱۰	جلسات جداگانه رئیس کمیته حسابرسی با حسابرس مستقل
۷٪	۸	با دیده شک و تردید به مدیریت نگرستن
۷٪	۸	پرسیدن سؤالات چالشی از حسابرس مستقل توسط اعضای کمیته
۷٪	۸	داشتن یک دوره تصدی بین ۲ تا ۷ سال در کمیته حسابرسی
۵٪	۶	تشکیل جلسات اعضای کمیته حسابرسی، بدون حضور حسابرس مستقل با مدیریت
۵٪	۶	تشکیل جلسات کمیته حسابرسی، بدون حضور رئیس حسابرسی داخلی با مدیریت
۳٪	۴	بررسی محدوده خدمات غیرحسابرسی ارائه شده توسط حسابرس مستقل

نتایج تحلیل پرسشنامه شماره (۲)

به منظور بررسی ارتباط بین اثربخشی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی پرسشنامه شماره (۲) در اختیار شرکا و مدیران موسسات حسابرسی معتمد بورس و دارای سابقه حسابرسی شرکت های دارای کمیته حسابرسی قرار گرفت. و از آنها درخواست شد پرسشنامه را برای یکی از مشتریان با ریسک پائین

ویک مشتری با ریسک بالا تکمیل کنند. پرسشنامه شامل سه قسمت بود در بخش اول از حسابرسان خواسته شد تعیین کنند مشتری (با ریسک پائین و بالا) کدام یک از شاخصه های واقعی اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر مشاهدات واقعی حسابرسان (خروجی نتایج پرسشنامه شماره (۱)) را دارا می باشند؟ در بخش دوم از حسابرسان خواسته شد تعیین کنند که مشتریان (با ریسک پائین و بالا) کدام یک از شاخصه های کمیته حسابرسی که بر اساس الزامات قانونی مشتری ملزم به داشتن آنها شده است (دستورالعمل کنترل های داخلی و منشور کمیته حسابرسی)، را دارا می باشند؟ که در پژوهش حاضر این عوامل شامل ۱- مجاز نبودن عضویت مدیران اجرایی شرکت در کمیته حسابرسی، ۲- تخصص مالی اکثریت اعضا، ۳- مستقل بودن اکثریت اعضا، ۴- عضو مستقل هیئت مدیره یا عضو غیرموظف مالی هیئت مدیره بودن رئیس کمیته حسابرسی، ۵- برگزاری حداقل شش جلسه کمیته حسابرسی در سال و هماهنگی آن با دوره گزارشگری مالی، و ۶- داشتن کمیته حسابرسی متشکل از حداقل سه تا پنج نفر عضو براساس دستورالعمل و در بخش سوم نیز از حسابرسان خواسته شد اطلاعات مربوط به مبلغ فروش مشتری، نسبت بدهی به سرمایه، درصد سهام مدیریت را در سال انجام حسابرسی را در پرسشنامه تکمیل کنند.

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

آمار توصیفی و نتایج حاصل از تفاوت معناداری متغیرهای پیوسته و گسسته در جدول شماره (۲) ارائه شده است. یافته های توصیفی مربوط به متغیرهای پیوسته در قسمت الف نشان دهنده آن است که تفاوت معنی داری ($P < 0/05$) بین نسبت ویژگی های اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی (ACEREG) در شرکت های با ریسک پائین (۰/۸۶) و شرکت های با ریسک بالا (۰/۶۰) وجود دارد. همچنین نسبت ویژگی های اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان (ACEAUD) در شرکت های با ریسک پائین (۰/۸۳) تفاوت قابل ملاحظه ای با این نسبت در شرکت های با ریسک بالا (۰/۴۳) دارد که با توجه به سطح معنی داری به دست آمده ($P < 0/05$) این تفاوت معنی دار است. با توجه به سطح معنی داری متغیر اندازه شرکت (SIZE) ($P > 0/05$) می توان ادعا نمود که میانگین اندازه شرکت در دو گروه شرکت های با ریسک بالا و پائین تفاوت معناداری ندارد. در ارتباط با متغیر نسبت بدهی به سرمایه (LEV) میانگین آن برای شرکت های با ریسک پائین (۱/۹۹) کمتر از میانگین در شرکت های با ریسک بالا (۲/۹۹) می باشد، که با توجه به سطح معناداری به دست آمده ($P < 0/05$)، این تفاوت در سطح ۰/۰۵ معنادار می باشد. با توجه به این که متغیرهای درصد مالکیت سهام مدیران (DIRSH) و مالکیت سهامداران نهادی (BLOCKSH) کیفی و دوجهی می باشند از آزمون کای اسکوئر برای بررسی تفاوت معناداری آنها استفاده شده است. که با توجه به نتایج حاصله از مقایسه نسبت فراوانی آنها و سطح معناداری به دست آمده ($P > 0/05$) تفاوت معناداری در دو گروه شرکت های با ریسک بالا و پائین ندارند.

جدول شماره (۲) آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

قسمت الف: آمار توصیفی و نتایج آزمون t مربوط به متغیرهای پیوسته							
متغیر	مشتریان با ریسک پائین تعداد=۱۲۰			مشتریان با ریسک بالا تعداد=۱۱۰			آزمون t
	میانگین	میان	انحراف معیار	میانگین	میان	انحراف معیار	آماره آزمون
ACEREG	۰/۸۶	۱	۰/۱۸	۰/۶۰	۰/۶۶	۰/۲۵	۸/۴۴
ACEAUD	۰/۸۳	۰/۹۱	۰/۱۹	۰/۴۳	۰/۵۰	۰/۲۷	۱۲/۴۶۴
SIZE	۱۳/۷۵	۱۳/۶۳	۱/۹۵	۱۳/۹۵	۱۳/۹۳	۲/۰۶	-۰/۷۱
LEV	۱/۹۹	۱/۵۹	۱/۳۹	۲/۹۹	۲/۹۹	۱/۶۳	-۴/۸۹

قسمت ب: آمار توصیفی و نتایج آزمون من-ویتنی مربوط به متغیرهای گسسته					
متغیر	مشتریان با ریسک پائین تعداد=۱۲۰		مشتریان با ریسک بالا تعداد=۱۲۰		آزمون کای اسکوئر
	فرآوانی	درصد	فرآوانی	درصد	آماره آزمون
DIRSH	۸۰	۶۶/۷٪	۵۸	۵۸٪	۱/۷۲۵
BLOCKSh	۵۸	۴۸/۳٪	۳۶	۳۶٪	۳/۳۹۱

ماتریس ضرائب همبستگی پیرسون

جدول شماره (۳) نتایج حاصل از آزمون همبستگی بین متغیرهای توضیحی مدل رگرسیون را نشان می دهد. نتایج رابطه مثبت میان اندازه شرکت و نسبت بدهی به سرمایه را نشان می دهد که در سطح اطمینان ۰/۹۵ این رابطه معنادار ($P < ۰/۰۵$) می باشد؛ به عبارتی فرض H_0 رد می شود. که به احتمال زیاد می تواند ناشی از این مورد باشد که در شرکت های با حجم فروش بیشتر نسبت بدهی بیشتری را دارا می باشند. بنابراین کمتر در معرض خطر ورشکستگی قرار می گیرند که حجم فعالیت بالای این شرکت ها، می تواند بانک ها و سایر اعتبار دهندگان را در ارائه تسهیلات بیشتر ترغیب کند. با توجه به سطح معناداری ($P > ۰/۰۵$) ضریب همبستگی سایر متغیرها، فرض H_0 مبنی بر عدم وجود رابطه معنادار بین آنها رد نمی شود.

جدول شماره (۳) نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای متغیرهای توضیحی

متغیر	ACEREG	ACEAUD	SIZE	LEV	DIRSH	BLOCKSh
ACEREG	۱	۰/۶۸۴	-۰/۰۴۷	-۰/۱۸۶	۰/۰۳۷	۰/۰۶۱
ACEAUD		۱	-۰/۰۱۲	-۰/۱۸۰	-۰/۰۳۸	-۰/۱۱۹
SIZE			۱	۰/۱۵۰*	۰/۰۶۶	۰/۱۰۱
LEV				۱	-۰/۱۱۸	-۰/۱۰۷
DIRSH					۱	۰/۰۲۰
BLOCKSh						۱

سطح اطمینان ۹۵٪ n=۲۲۰ * همبستگی در سطح ۰/۰۵ معنادار می باشد

در برخی از متون همبستگی بالاتر از ۰/۵۰ به عنوان همبستگی شدید معرفی شده است. با توجه به نتایج حاصل از جدول شماره (۳) وجود همخطی شدید بین متغیرهای توضیحی رد می شود. باین وجود روش جامع تری که برای شناسایی هم خطی بین متغیرها به کار برده می شود، معیار عامل تورم واریانس (VIF) می باشد که چنانچه برای هر یک از ضرایب کمتر از ۱۰ باشد، مشکل هم خطی وجود نخواهد داشت. نتایج حاصل از آزمون که در جدول شماره (۴) نشان داده شده است بیانگر آن است که آزمون دارای هم خطی چند گانه نیست. آزمون اضافی تلرانس نیز در صورتی که مقدار عددی آن برای هر یک از متغیرهای توضیحی کمتر از ۰/۱ باشد، نشان دهنده هم خطی بین متغیرهای توضیحی می باشد که نتایج نشان می دهد مشکل همخطی در مدل وجود ندارد.

جدول (۴) نتایج آزمون هم خطی بین متغیرهای توضیحی

متغیر	VIF	Tolerance	متغیر	VIF	Tolerance
ACEREG	۱/۹۸۷	۰/۵۰۳	LEV	۱/۱۰۴	۰/۹۰۶
ACEAUD	۲/۰۲۷	۰/۴۹۳	DIRSH	۱/۰۳۳	۰/۹۶۸
SIZE	۱/۰۵۲	۰/۹۵۰	BLOCKSh	۱/۰۹۰	۰/۹۱۸

آزمون فرضیه های پژوهش

نتایج حاصل از آزمون فرضیه (۱) در جدول شماره (۵) ارائه شده است. براساس نتایج رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی و ریسک حسابرسی معنادار و منفی می باشد. ولذا با اطمینان ۰/۹۵ می توان اظهار داشت اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی باعث کاهش ریسک حسابرسی ارزیابی شده توسط حسابرسان می شود. بنابراین فرضیه اول پژوهش رد می شود. رابطه مقادیر سطح معناداری برای متغیرهای اندازه شرکت، مالکیت سهام مدیران و مالکیت سهامداران نهادی بیش از

۰/۰۵ می باشد، که این موضوع نشان دهنده عدم معناداری این متغیرها در سطح اطمینان ۰/۹۵ می باشد. با این وجود رابطه بین نسبت بدهی به سرمایه و ریسک حسابرسی در سطح ۰/۰۵ معنادار و مثبت می باشد. به عبارتی دیگر، با اطمینان ۰/۹۵ می توان بیان نمود که نسبت بدهی به سرمایه رابطه مثبتی با ریسک حسابرسی دارد. مقدار ضریب مک فادن (۰/۲۶۶) است و معناداری آماره نسبت راست نمائی (۸۰/۸۵۰) در سطح ۰/۰۵ بیانگر معناداری کلی مدل مربوط به فرضیه اول پژوهش می باشد.

جدول شماره (۵) نتایج آزمون فرضیه شماره یک

متغیرها	ضرایب	خطای استاندارد	آماره Z	سطح معناداری
عرض از مبدا	۲/۸۵۱	۱/۳۴۳	۲/۱۲۱	۰/۰۳۳
ACEREG	-۵/۰۸۵	۰/۸۲۰	-۶/۲۰۰	۰/۰۰۰
SIZE	۰/۰۰۲	۰/۰۸۱	۰/۰۲۵	۰/۹۷۹
LEV	۰/۴۰۲	۰/۱۵۳	۲/۶۳۳	۰/۰۰۸
DIRSH	-۰/۱۰۶	۰/۳۱۸	-۰/۳۳۴	۰/۷۳۸
BLOCKSh	-۰/۳۴۷	۰/۳۴۱	-۱/۰۱۸	۰/۳۰۸
ضریب مک فادن: ۰/۲۶۶		آماره LR: ۸۰/۸۵۰ سطح معناداری: ۰/۰۰۰		

نتایج حاصل از آزمون فرضیه (۲) در جدول شماره (۶) ارائه شده است. براساس نتایج، رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان و ریسک حسابرسی معنادار و منفی می باشد. و لذا با اطمینان ۰/۹۵ می توان اظهار داشت اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست مدنظر حسابرسان باعث کاهش ریسک حسابرسی ارزیابی شده توسط آنها می شود. بنابراین فرضیه دوم پژوهش رد نمی شود. رابطه مقادیر سطح معناداری برای متغیرهای اندازه شرکت، مالکیت سهام مدیران بیش از ۰/۰۵ می باشد، که این موضوع نشان دهنده عدم معناداری این متغیرها در سطح اطمینان ۰/۹۵ می باشد. با این وجود رابطه بین نسبت بدهی به سرمایه و ریسک حسابرسی در سطح ۰/۰۵ معنادار و مثبت می باشد. به عبارتی دیگر، با اطمینان ۰/۹۵ می توان بیان نمود که شرکت های با نسبت بدهی به سرمایه بالاتر رابطه دارای ریسک حسابرسی بالاتری هستند. همچنین باتوجه به معنی داری رابطه منفی بین مالکیت سهامداران نهادی و ریسک حسابرسی در سطح ۰/۰۵ می توان با اطمینان ۰/۹۵ بیان نمود که در شرکت های دارای سهامداران نهادی میزان ریسک ارزیابی شده توسط حسابرسان کمتر است. مقدار ضریب مک فادن (۰/۴۶۶) است و معناداری آماره نسبت راست نمائی (۱۴۰/۷۶۰) در سطح ۰/۰۵ بیانگر معناداری کلی مدل مربوط به فرضیه دوم پژوهش می باشد.

جدول شماره (۶) نتایج آزمون فرضیه شماره دو

متغیرها	ضرایب	خطای استاندارد	آماره Z	سطح معناداری
عرض از مبدا	۳/۳۹۴	۱/۳۸۵	۲/۴۹۹	۰/۰۱۲
ACEAUD	-۷/۱۶۵	۱/۰۴۰	-۶/۸۸۹	۰/۰۰۰
SIZE	۰/۰۹۹	۰/۰۹۴	۱/۰۵۷	۰/۲۹۰
LEV	۰/۳۲۸	۰/۱۶۵	۱/۹۸۴	۰/۰۴۷
DIRSH	-۰/۷۲۹	۰/۳۹۰	-۱/۸۶۷	۰/۰۶۱
BLOCKSh	-۱/۳۸۹	۰/۴۵۶	-۳/۰۴۵	۰/۰۰۲
ضریب مک فادن : ۰/۴۶۴			آماره LR : ۱۴۰/۷۶۰ سطح معناداری : ۰/۰۰۰	

شاخص های نیکوئی برازش مدل

در پژوهش حاضر جهت بررسی معنادار بودن معادله های رگرسیونی مربوط به آزمون فرضیه های پژوهش از شاخص های نیکوئی برازش درصد صحت پیش بینی و آزمون هاسمر-لمشو استفاده شده است. در ارتباط با آزمون صحت پیش بینی مدل هر چه مقادیر بیان شده به ۱۰۰ نزدیک باشد، توان توضیحی مدل بالاتر است. در خصوص مدل شماره (۱) صحت پیش بینی مشاهدات ($y=0$) برابر ۸۱/۶۷ درصد، صحت پیش بینی مشاهدات ($y=1$) برابر ۶۸ درصد و صحت پیش بینی کلی مدل برابر ۷۵/۴۵ می باشد. در ارتباط با مدل شماره (۲) نیز صحت پیش بینی مشاهدات ($y=0$) برابر ۹۰ درصد، صحت پیش بینی مشاهدات ($y=1$) برابر ۸۲ درصد و صحت پیش بینی کلی مدل برابر ۸۶/۳۶ می باشد. با توجه به اینکه در رگرسیون لجستیک صحت پیش بینی مدل باید بالای ۵۰ درصد باشد، لذا می توان بیان نمود که درصد پیش بینی مدل برای مدل های شماره (۱) و (۲) در پژوهش حاضر مناسب و توان توضیحی مدل بالا می باشد. در ارتباط با آزمون هاسمن-لمشو فرضیه صفر مربوط به برابری مشاهدات پیش بینی شده و واقعی مربوط به متغیر وابسته (توان تبیین بالای مدل برآورد شده) و فرضیه مقابل بیانگر توان تبیین ضعیف مدل می باشد. که با توجه به عدم رد فرضیه صفر ($P > 0/05$) برای هر دو مدل، نشان دهنده مناسب بودن توان تبیین مدل می باشد.

جدول شماره (۷) شاخص های نیکوئی برازش مدل

آزمون هاسمر-لمشو مدل شماره (۱)		درصد صحت پیش بینی مدل شماره (۱)		
سطح معناداری	مقدار آماره	کل	$y=1$	$y=0$
۰/۰۶۵	۱۴/۷۰۰	۷۵/۴۵	۶۸	۸۱/۶۷
آزمون هاسمر-لمشو مدل شماره (۲)		درصد صحت پیش بینی مدل شماره (۲)		

سطح معناداری	مقدار آماره	کل	y=۱	y=۰
۰/۰۸۲	۱۳/۹۸۲	۸۶/۳۶	۸۲	۹۰
n=۲۲۰			سطح اطمینان ۰/۹۵	

بحث و نتیجه گیری

در بخش اول پژوهش حاضر در راستای شناسایی شاخص های کلیدی اثربخشی کمیته حسابرسی از دیدگاه حسابرسان مستقل، پرسشنامه شماره (۱) در اختیار آنها قرار گرفت. با توجه به ارتباطات و جلسات متعدد بین حسابرسان مستقل و کمیته حسابرسی، حسابرسان در موقعیتی قرار دارند که قادرند نسبت به ارزیابی اثربخشی واقعی کمیته حسابرسی اظهار نظر نمایند. براساس نتایج، از بین شش ویژگی که بالاترین میزان اهمیت را از سوی حسابرسان به خود اختصاص دادند چهار ویژگی وجود متخصص حسابداری در کمیته حسابرسی، به روز بودن کمیته حسابرسی در مورد قوانین مرتبط با اصول حسابداری و حاکمیت شرکتی، سواد مالی رئیس کمیته حسابرسی و مشارکت اعضای کمیته حسابرسی در مذاکرات پیرامون موضوعات حسابداری مورد اختلاف بین مدیریت و حسابرسان مستقل در زیر مجموعه بعد تخصص اعضای کمیته براساس چارچوب اثربخشی ارائه شده توسط دی زورت و همکاران (۲۰۰۲) و بدارد و جندرون (۲۰۱۰) قرا می گیرند. به عبارتی از دیدگاه حسابرسان مستقل در مجموع تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بیشترین میزان اهمیت را در کیفیت و اثربخشی کمیته حسابرسی دارد. که در راستای تاکید بخش ۴۰۷ قانون SOX، الزامات بورس نیویورک و تحقیقات صورت گرفته (به عنوان نمونه بادولاتو) ۲۰۱۴، سلطانا وسینگ (۲۰۱۵) و یوسفی (۱۳۹۶) می باشد. ویژگی دیگر منتخب حسابرسان مستقل، آموزش و بهبود مستمر و به موقع اعضای کمیته حسابرسی در ارتباط با درک اصول تغییرات در زمینه گزارشگری مالی بود. نوپا بودن تشکیل کمیته حسابرسی شرکت ها، تغییرات صورت گرفته در استانداردهای حسابداری و حسابرسی در سالهای اخیر و الزام شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران به رعایت استانداردهای بین المللی گزارشگری مالی (IFRS) از جمله دلایل احتمالی می تواند باشد که این شاخص از سوی حسابرسان نیز به عنوان یکی از ویژگی مؤثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی در نظر گرفته شده است. کثرت جلسات کمیته حسابرسی در راستای انجام وظایف محوله نیز به عنوان آخرین شاخص کلیدی مؤثر بر اثربخشی کمیته حسابرسی از سوی حسابرسان در نظر گرفته شد. بر اساس چارچوب اثربخشی دی زورت و همکاران (۲۰۰۲) در زیر مجموعه بعد سعی و تلاش کمیته حسابرسی قرار می گیرد. نکته حائز اهمیت در مورد این ویژگی آن است که سعی و تلاش و پشتکار کمیته حسابرسی در قالب برگزاری و تداوم جلسات فقط توسط کسانی که به کمیته حسابرسی دسترسی دارند (از جمله حسابرسان مستقل) قابل مشاهده است و این موارد در صورت های مالی افشا نمی شوند. به عبارت دیگر اگر تنها براساس اطلاعات عمومی منشر شده توسط شرکت نسبت به سنجش اثربخشی کمیته حسابرسی اقدام شود، بخش مهمی از اطلاعات منعکس کننده اثربخشی کمیته حسابرسی از بین می

رود. تاثیر این ویژگی همسو با نتایج پژوهش های جندرون و بدارد (۲۰۰۶)؛ استوارت و مونرو (۲۰۰۷) و صدیقی و پاکدل (۱۳۹۶) می باشد. و برخلاف دیدگاه منون و ویلیامز (۱۹۹۴) می باشد.

در بخش دوم پژوهش رابطه ای بین اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست حسابرسان و همچنین اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی با ریسک حسابرسی ارزیابی شده توسط حسابرسان، مورد بررسی قرار گرفت. نتایج آزمون فرضیه اول نشان داد که نسبت اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی اثر منفی بر ریسک حسابرسی دارد. یعنی در شرکت هایی که درصد بالاتری از ویژگی های کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات سازمان بورس و اوراق بهادار (در قالب دستورالعمل کنترل های داخلی و منشور کمیته حسابرسی) را دارا بوده اند، ریسک حسابرسی اندازه گیری شده توسط حسابرسان کمتر بود. این نتیجه نشان دهنده آن است که الزامات قانونی وضع شده برای شرکت های پذیرفته شده در بورس در زمینه اثربخشی کمیته حسابرسی مورد استفاده حسابرسان در ارزیابی ریسک مشتری قرار گرفته است. با این وجود نسبت ویژگی های اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی در شرکت های با ریسک پائین (۰/۸۶) و شرکت های با ریسک بالا (۰/۶۰) نشان می دهد که هر دو دسته مشتریان درصد بالایی از این ویژگی ها را داشته اند. این نتیجه برخلاف پژوهش صورت گرفته توسط کونته سوتو و مورونی (۲۰۱۴) می باشد که ارتباطی بین اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر الزامات قانونی و ریسک حسابرسی پیدا نکردند. نتایج آزمون فرضیه دوم نشان دهنده ارتباط منفی بین اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان و ریسک حسابرسی بود. بر این اساس می توان اظهار داشت که در شرکت های دارای کمیته حسابرسی اثربخش مبتنی بر شاخص های مدنظر حسابرسان دارای ریسک حسابرسی پائین تر ارزیابی شده توسط حسابرسان می باشند. نکته قابل توجه این بود که در شرکت های با ریسک پائین نسبت ویژگی های اثربخشی کمیته حسابرسی مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان (۰/۸۳) تقریباً نزدیک به دو برابر این نسبت (۰/۴۳) در شرکت های با ریسک بالا بود. بر این اساس می توان ادعا نمود که حسابرسان مستقل در ارزیابی ریسک حسابرسی مشتریان، اهمیت بیشتری به ویژگی های کمیته حسابرسی اثربخش مبتنی بر لیست منتخب حسابرسان در مقایسه با لیست مبتنی بر الزامات قانونی می دهند که نتایج مطابق با یافته های پژوهش های صورت گرفته توسط استوارت و مونرو (۲۰۰۷) و کونته سوتو و مورونی (۲۰۱۴) می باشد که نشان دادند اثربخشی کمیته حسابرسی، ریسک حسابرسی درک شده توسط حسابرسان را کاهش می دهد.

نتایج حاصل از پژوهش حاضر می تواند بینش جدیدی را در اختیار هیئت مدیره شرکت ها در زمینه انتخاب اعضای کمیته حسابرسی و ارزیابی سالانه اثربخشی آنها قرار دهد. همچنین ضمن توسعه پژوهش های اندک صورت گرفته در زمینه رابطه بین اثربخشی کمیته حسابرسی و ریسک حسابرسی به توسعه ادبیات ریسک حسابرسی کمک نماید. عدم مشاهده پذیر بودن اثربخشی واقعی کمیته حسابرسی و اینکه نتایج حاصله متکی بر ادراکات و قضاوت ذهنی مدیران و شرکای مؤسسات حسابرسی مبتنی بر مشاهدات آنها بوده است در کنار مشکلات دسترسی به حسابرسان مستقل به علت مشغله کاری و حجم بالای فعالیت آنها از مهمترین محدودیت های پژوهش حاضر به شمار می آید. پژوهش های آتی می تواند ابعاد مختلف

ریسک حسابرسی را مدنظر قرار دهد. مطالعه صورت گرفته در این پژوهش بر روی حسابسان مستقل متمرکز بود، در پژوهش های آتی نظرات سایر گروه های مشارکت کننده در فرآیند حاکمیت شرکتی مانند اعضای کمیته حسابرسی، حسابسان داخلی و مدیریت و استفاده از سایر روش های تحقیق کیفی مانند نظریه زمینه بنیاد و مصاحبه به منظور درک جامع تری از نقش کمیته حسابرسی در فرآیند حسابرسی نیز می تواند در نظر گرفته شود.

فهرست منابع

۱. ثقفی، علی، برزیده، فرخ، طالبی نجف آبادی، عبدالحسین. (۱۳۹۵). "بررسی رابطه بین تشکیل کمیته حسابرسی با از موسسان بودن مدیرعامل، اندازه و استقلال هیات مدیره در شرکت های عرضه اولیه شده در بورس اوراق بهادار تهران"، **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، ۸(۳۳)، صص ۲۱-۴.
۲. نائی نقندری، امیرحسین، صادقی، مسعود. (۱۳۹۷). "کمیته حسابرسی و آنتروپی صورت های مالی". **پژوهشهای کاربردی در گزارشگری مالی**، ۷(۱)، صص ۱۷۰-۱۴۳.
۳. داداشی، ایمان، نوروزی، محمد. (۱۳۹۷). "ارائه مدلی برای تبیین اثربخشی کمیته حسابرسی و کیفیت حسابرسی مبتنی بر معادلات ساختاری". **پژوهش های تجربی حسابداری**، ۸(۲)، صص ۲۷۲-۲۵۱.
۴. دستورالعمل حاکمیت شرکتی. (۱۳۹۷). مصوب هیئت مدیره سازمان بورس و اوراق بهادار (مصوب ۱۳۹۷/۰۴/۲۷).
۵. رضازاده، جواد، عبدی، مصطفی، کاظمی علوم، مهدی. (۱۳۹۶). "ویژگی های کمیته حسابرسی و تجدید ارائه صورت های مالی"، **پژوهش های حسابداری مالی**، ۹(۳)، صص ۱۶-۱.
۶. صدیقی هوشنگ، پاکدل عبدالله. (۱۳۹۶). "بررسی تاثیر ویژگی های کمیته حسابرسی بر افشای داوطلبانه"، **مطالعات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، ۶(۲۴)، صص ۹۶-۸۵.
۷. کیان علیرضا، فقیه، محسن. (۱۳۹۷). "تأثیر ویژگی های کمیته حسابرسی بر ریسک شرکت". **دانش حسابداری**، ۹(۳)، صص ۲۰۸-۱۷۷.
۸. لاری دشت بیاض، محمود، اورادی، جواد. (۱۳۹۵). "ویژگی های کمیته حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی: شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران". **پژوهش های تجربی حسابداری**، ۶(۲)، صص ۶۹-۹۴.
۹. نزادی مهدی. (۱۳۹۵). "رابطه بین ویژگی های کمیته حسابرسی و اجرای توصیه های حسابرسی داخلی"، پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی.
۱۰. هیئت مدیره سازمان بورس اوراق بهادار. (۱۳۹۱). اساسنامه نمونه شرکت های سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. قابل دسترس در: www.seo.ir.
۱۱. یوسفی علیرضا. (۱۳۹۶). "رابطه کیفیت گزارشگری مالی و خطر سقوط قیمت سهام با تاکید بر تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی و فرصتهای رشد"، پایان نامه کارشناسی ارشد حسابداری، دانشگاه علامه طباطبائی.

12. Abbott, L.J., Parker, S. and Peters, G.F. (2004). "Audit committee characteristics and restatements", **Auditing: A Journal of Practice & Theory**, 23, pp. 69–87.
13. Badolato, P. G., Donelson, D. C., & Ege, M. (2014). "Audit committee financial expertise and earnings management: The role of status", **Journal of Accounting and Economics**, 58(2–3), 208–230.
14. Bajra, Ujkan, Cadez, Simon.(2017). Audit committees and financial reporting quality: The 8th EU Company Law Directive perspective. *Economic Systems*.
15. Bédard, J., and Géndron, Y. (2010). "Strengthening the financial reporting system: Can audit committees deliver?", **International Journal of Auditing**, Vol. 14 No. 2, pp. 174-210.
16. Beasley, M. S., J. V. Carcello, D. R. Hermanson, and T. L. Neal, 2009, "The audit committee oversight process", **Contemporary Accounting Research**, 26, 65–122.
17. Cohen, J., G. Krishnamoorthy, and A. M. Wright,.(2002). "Corporate governance and the audit process", **Contemporary Accounting Research** 19, 573–594.
18. Cohen, J., G. Krishnamoorthy, and A. Wright.(2010). "Corporate governance in the post-Sarbanes-Oxley era: auditors' experiences", **Contemporary Accounting Research** 27, 751–786.
19. Contessotto, Christine and Moroney, Robyn.(2014). "The Association between Audit Committee Effectiveness and Audit Risk". **Accounting & Finance**, Vol. 54, Issue 2, pp. 393-418, 2014.
20. DeZoort, F. T., Hermanson, D. R., Archambeault, D. S., and Reed, S. A. (2002). "Audit committee effectiveness: A synthesis of the empirical audit committee literature", **Journal of Accounting Literature**, Vol. 21, pp. 38-75.
21. DeZoort, F.T., Hermanson, D.R. and Houston, R.W. (2008). "Audit committee member support for proposed audit adjustments: pre-SOX versus post-SOX judgments". **Auditing: A Journal of Practice & Theory**, 27, pp. 85–104.
22. Gendron, Y., and J. Bédard, 2006, On the constitution of audit committee effectiveness, **Accounting, Organizations and Society** 31, 211–239.
23. Ghafran, C. and O'Sullivan, N. (2012). "The governance role of audit committees: reviewing a decade of evidence", **International Journal of Management Reviews** , Vol. 15 No. 4, pp. 381-407.
24. Gladys Lee and Neil L. Fargher .(2018). "The Role of the Audit Committee in Their Oversight of Whistle-Blowing". **AUDITING: A Journal of Practice & Theory**: Vol. 37, No. 1, pp. 167-189.
25. Hoitash, R. and Hoitash, U. (2009). "The role of audit committees in managing relationships with external auditors after SOX: evidence from the USA", **Managerial Auditing Journal**, 24, pp. 368–397.
26. Hyungtae K., Byungjin K., Youngdeok L. & Jaeyoon Y..(2017). "Audit committee accounting expertise, CEO power, and audit pricing", **Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics**, 24:3-4, 421-439
27. Kalbers, L. P., and T. J. Fogarty, 1993, Audit committee effectiveness: an empirical investigation of the contribution of power, *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 12, 24–49.

28. K. Raghunandan and Dasaratha V. Rama .(2007). "Determinants of Audit Committee Diligence". **Accounting Horizons**:Vol.21,No.3, pp. 265-279.
29. Ling Lei Lisic Terry L. Neal Ivy Xiyang Zhang Yan Zhang.(2016). "CEO Power, Internal Control Quality, and Audit Committee Effectiveness in Substance Versus in Form", **Contemporary Accounting Research** Volume33, Issue3 , Pages 1199-1237.
30. Malik,Mahfuja.(2014)."Audit CommitteeComposition and Effectiveness: A Review of Post-SOX Literature", **J Manag Control** 25: 81.
31. Marrian,I. (1988). "Audit Committees, Institute of Chartered Accountants in Scotland".
32. Meghna Singhvi, Dasaratha V. Rama, Abhijit Barua .(2013). "Market Reactions to Departures of Audit Committee Directors". **Accounting Horizons**, Vol. 27, No. 1, pp. 113-128.
33. Mohd Saad, s., and Evans, j., and Muhamad Sori, ., and Abdul Hamid, M., Audit Committee Authority and Effectiveness: The Perceptions of Malaysian SeniorManagers(August2006.Available at: <https://ssrn.com/abstract=924130>
34. NASDAQManualOnline,Section4350(d)at www.complinet.com/nasdaq/display/display.html?rbid=1705&element_id=13.
35. NYSE, Listed Company Manual, Rule 303A.7(c)iii(H).
36. Nigar Sultana Harjinder Singh.(2015). "Audit Committee Characteristics and Audit Report Lag", **International Journal of Auditing** Volume19, Issue2, July 2015,Pages 72-87.
37. Sarbanes Oxley Act of 2002, H.R. Rep. No. 107 610, July 25, 2002.
38. Stewart, J. and Munro, L. (2007). "The impact of audit committee existence and audit committee meeting frequency on the external audit: perceptions of Australian Auditors", **International Journal of Auditing**, 11, pp. 51-69.
39. Tiphaine Compernelle. (2018). "Communication of the external auditor with the audit committee: Managing impressions to deal with multiple accountability relationships", **Accounting, Auditing & Accountability Journal**, Vol. 31 Issue: 3, pp.900-924.
40. Wu, J., Habib, A., & Weil, S. (2012). "Audit committee effectiveness: A synthesis of the audit committee literature", **CorporateBoard:role,duties and composition**,8(1),15-31.

The association between audit committee effectiveness and audit risk

Ghodratollah Haidari Nezhad¹

Ph. D. Student in Accounting, Department of Accounting, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

Babak JamshidiNavid (PhD)²©

Assistant Professor, Department of Accounting, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

Mehrdad Ghanbari (PhD)³

Assistant Professor, Department of Accounting, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

(Received: December 23, 2019; Accepted: May 30, 2020)

Qualitative research has identified numerous indicators of audit committee effectiveness having not already enacted in current regulations and requirements related to the audit committee. In the first step, this study investigates the viewpoints of independent auditors to achieve key indicators of audit committee effectiveness. In the second step of the study, it deals with the relationship between the effectiveness of the audit committee based on the list of independent auditors (resulting from the first step of the research) and the effectiveness of the audit committee based on legal requirements with audit risk from the perspective of partners and managers of audit firms. Logistic regression is used. Based on the results, there is a significant negative relationship between audit committee characteristics based on statutory requirements and audit risk. There is also a negative significant relationship between audit committee characteristics based on the list of auditors and audit risk. However, in low-risk companies, the ratio of effectiveness of audit committee-based features to a selected list of auditors was about twice that of high-risk firms. It can be stated that independent auditors get more attention to the characteristics of an effective audit committee based on the list of auditors selected than to the list of statutory requirements in assessing customer audit risk.

Keywords: Corporate Governance, Audit Committee, Audit Risk.

¹ haidarinejad@gmail.com

² jamshidinavid@iauaksh.ac.ir © (Corresponding Author)

³ ghanbari@iauaksh.ac.ir